

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства
та природокористування
Кафедра державного управління
документознавства та інформаційної діяльності

ISSN 2617-4650

<https://doi.org/10.31713/st1-220180>

СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

збірник наукових праць
Випуск 1-2, 2018 р.

Рівне – 2019

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Антонова С. Є. Державна політика у сфері професійної освіти в Рівненській області	5
Веретін Л. С. Теоретичні основи управління продуктивністю підприємств у емерджентному середовищі	10
Гладченко А. Ю. Макроекономічна рівновага на національному рівні	15
Альшаафі Мохамед Алі Відображення тенденцій інформатизації суспільства в сучасній системі охорони здоров'я.	21
Поляков М. В., Ханін І. Г., Бормотенко М. В., Косенчук С. Стратегія та тактика інноваційного розвитку підприємств ІТ-індустрії	28
Сазонець О. М., Ідріссі Сулейман Українські реалії зростання ІТ в контексті світової інформаційної асиметрії	36
Саленко А. С. Регуляторний вплив держави та інституційне забезпечення лібералізації економіки та підприємницької діяльності	41
Саричев В. І. Порівняльний контекст функціонування системи охорони здоров'я України та співпраця з міжнародними інституціями	53
Стець Н. В. Інституційна сфера функціонування сільського господарства та забезпечення збалансованого розвитку сільськогосподарських підприємств	63
СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	
Рустамов Ю., Алієв С. Оптимальні рішення для використання ірригації води	74
Бурачик А. І., Ільченко А. О. Вдосконалення системи державного регулювання медичної допомоги учасникам бойових дій в контексті військово-медичної доктрини України	79
Зима І. Я. Сутність та функції системи державного управління охороною здоров'я в інституційному середовищі	85
Маланчук Л. О. Дослідження розвитку інформаційних війн в Україні та світі	95
Мартинюк Г. Ф. Формування інформаційної культури бакалаврів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи засобами НІКТ	99
Нікітенко С. В. Державне управління фізичною культурою і спортом в Україні. Історіографія проблеми	102
Сазонець І. Л., Гессен А. Є. Теоретичні та практичні підходи до формування державних і корпоративних соціальних програм	111
Тихончук Л. Х. Сучасний стан та напрями вдосконалення механізмів державного регулювання міжнародної економічної діяльності корпорацій	119
Фесянов П. О. Вивчення громадської думки у процесі здійснення державної політики: регіональний аспект	124
Цецик Я. П. Діяльність націонал-демократів на Волині у контексті нормалізаційної угоди з польським урядом 1935-1939 рр.	132

ECONOMIC ISSUES OF PUBLIC ADMINISTRATION

Antonova S. Y. State Policy in the Field of Professional Education in Rivnen Region	5
Veretin L. S. Theoretical Bases of Management of Productivity of Enterprises in the Emergency Environment	10
Hladchenko A. Y. Macroeconomic Equilibrium at the National Level	15
Alshaafi Mohamed Ali Displacement of Trends of Information Society in Modern System of Health Protection Systems	21
Poliakov M. V., Khanin I. H., Bormatenko N. V., Kosenchuk S. Strategy and Tactics of Innovative Development of it Industry Enterprises	28
Sazonets O. M., Idrissi Soulaymane Ukrainian Realities of it Growth in the Context of the World Information Asymmetry	36
Salenko A. S. Regulatory Influence of the State and Institutional Provision of Liberalization of Economy and Enterprise Activity	41
Sarychev V. I. Comparative Context of the Functioning of Ukraine's Health System and Cooperation With International Institutions	53
Stets N. V. Institutional Sphere of Functioning of Agriculture and Ensuring Balanced Development of Agricultural Enterprises	63
STRATEGIES AND TACTICS OF PUBLIC ADMINISTRATION	
Rustamov Y., Aliyev S. The Optimal Irrigation Under Water Use Decisions	74
Burachyk A. I., Ilchenko A. O. Improving the System of Public Regulation of Medical Aid For Participants of Malays of Action in the Context of the Military Doctrine of Ukraine	79
Zyma I. Ya. The Essence and Functions of Public Health Management System in the Institutional Environment	85
Malanchuk L. O. Study on the Development of Informational War in Ukraine and The World	95
Martyniuk H. F. Formation of Information Culture of Bacalawyers From Information, Library and Archival Affairs by NICT	99
Nikitenko S. V. State Management of Physical Culture and Sports in Ukraine. Historiography Problem	102
Sazonets I. L., Hessen A. Ye. Theoretical and Practical Approaches to the Formation of Public and Corporate Social Programs	111
Tykhonchuk L. Kh. Modern State and Directions for Improvement of Mechanisms Public Regulation of International Economic Activities of Corporations	119
Fesianov P. O. Study of Public Opinion in the Process of Implementing State Policy: Regional Aspect	124
Tsetsyk Y. P. Activities Of National Democrats to the Volyny in the Context of the Normalization Agreement With the Polish Government of 1935-1939	132

2019. 350 s.

16. Hladun Z. S. Derzhavna polityka okhorony zdorovia v Ukraini (administratyvno-pravovi problemy formuvannia ta realizatsii) : monohrafiia. Ternopil : Ekonomichna dumka, 2005. 460 s;

17. Derzhavne upravlinnia okhoronoiu zdorovia Ukrainy : kolektyvna monohrafiia / V. V. Lazoryshynets, H. O. Slabkyi, N. P. Yarosh, L. A. Shepelevska, M. V. Shevchenko, A. S. Kutuza, O. M. Tsiborovskyi, S. V. Istomyn, N. Yu. Kondratiuk, N. T. Kucherenko, H. M. Tiapkin. K., DU «Ukrainskyi

instytut stratehichnykh doslidzhen MOZ Ukrainy», 2014. 312.

18. Upravlinnia pidpriumnytskoiu diialnistiu v haluzi okhorony zdorovia : kol. monohr. / O. V. Baieva, M. M. Bilinska, L. I. Zhalilo ta in. ; za red. O. V. Baievoi, I. M. Solonenka. K. : MAUP, 2007. 376 s.

Рецензент: д.е.н., професор Л. І. Безтелесна

УДК 330.101(075.8)

<https://doi.org/10.31713/st1-220189>

JEL E 02, Q 12, Q 56

Стець Н. В.

заступник начальника відділу контролю за відшкодуванням ПДВ
ГУ ДФС у Рівненській області

ІНСТИТУЦІЙНА СФЕРА ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Stets N. V.

Deputy Head of the Department for Control of VAT refunds Head of DFS in the Rivne region

INSTITUTIONAL SPHERE OF FUNCTIONING OF AGRICULTURE AND ENSURING BALANCED DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

В статті досліджено інституційну сферу функціонування сільського господарства та забезпечення збалансованого розвитку сільськогосподарських підприємств. Визначено інституційні підходи до дослідження інституційної сфери АПК. Подано загальні критерії результативності інституційного забезпечення розвитку підприємництва в аграрній сфері.

The article analyzes the institutional sphere of functioning of agriculture and ensures balanced development of agricultural enterprises. The institutional approaches to research of the institutional sphere of the agroindustrial complex are determined. The general criteria of the effectiveness of institutional support for the development of entrepreneurship in the agrarian sector are presented.

Ключові слова: інституційна, сфера, сільське господарство, збалансований, розвиток, підприємства, аграрна, підприємництво.

Keywords: institutional, sphere, agriculture, balanced, development, enterprises, agrarian, entrepreneurship.

Постановка проблеми. Визначення діяльності сільськогосподарських підприємств механізму регулювання збалансованої потребує теоретичного аналізу впливу

інституційної системи на забезпечення ефективності функціонування підприємств АПК та їх збалансованої діяльності. Збалансований розвиток є однією з головних парадигм сучасного часового відрізка розвитку наук про суспільство. Наукові дослідження та думки вчених вже достатньої мірою апробовані на практиці та знайшли своє відображення в міжнародних угодах. Ці міжнародні угоди, постанови, конвенції за своїм змістом трактують збалансований розвиток як частину загального напрямку розвитку людства. Зміст цих угод охоплює практично всі сфери людської діяльності та галузі світового та національних господарств.

Велике значення для реалізації цих положень має створення ефективного механізму забезпечення збалансованого розвитку в сільському господарстві. Збалансований розвиток в сільському господарстві дозволяє вирішувати проблеми, що пов'язані з продовольчою та харчовою безпекою, підвищенням якості продуктів харчування, раціональним використанням земельних ресурсів, водних ресурсів та збереженням біорізноманіття на землях, що відновлюються після сільськогосподарського використання. Збалансований розвиток в сільському господарстві дозволяє зробити сільські території більш привабливими для проживання населення за рахунок реалізації економічної та соціальних складових, таким чином зменшивши навантаження на процес урбанізації та розростання великих мегаполісів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Загальні підходи впливу інституційної системи на розвиток підприємств та системи підприємництва досліджував Сазонець І.Л. [12], Анікєснко В.М. розробляв інституційні засади державного регулювання аграрного ринку на регіональному ринку, Анисенко О.В. визначав напрями розвитку аграрного сектора економіки України в умовах інституційних змін, Лопатинський Ю. М., Кифяк В. І. досліджували розвиток аграрного сектора національної економіки на інституційних засадах, Копитко В.І. досліджував інституційні перетворення як важливий чинник в аграрному секторі АПК регіону, Прутська Т.Ю. досліджувала

інституційне забезпечення розвитку підприємництва в аграрній сфері, однак незначна кількість авторів пов'язувала інституційну систему із процесами збалансованого розвитку аграрних підприємств.

Мета статті. Вирішення таких потужних та фундаментальних завдань неможливо уявити без організації функціонування цілісного інституційного механізму збалансованого розвитку аграрної сфери та сфер його впливу на окремі напрями діяльності сільськогосподарських виробників. Інституційна система, яка регулює відносини в сфері АПК є такою ж складною та багатовекторною, як і системи інших галузей народного господарства. Дослідження цієї системи є метою даної статті.

Виклад основного матеріалу. В такій системі задіяні всі види та рівні інститутів. Гладченко А.Ю. запропоновано елементи інституційного впливу формальних інститутів представлені на рис. 1. Як можна побачити з рисунку, він характеризує наступні напрями впливу формальних інститутів на діяльність підприємств АПК: фінансових, організаційних, нормативно-правових, соціальних та інформаційних.

Лопатинський Ю. М., Кифяк В. І. на основі досліджень діяльності аграрних товаровиробників в монографії «Розвиток аграрного сектора національної економіки на інституційних засадах» стверджують, що економічна сутність аграрних інституцій як елементів єдиного механізму впливу на аграрні відносини проявляється в їхніх функціях. Так, аграрні інституції виконують:

1) стабілізаційну функцію, яка проявляється у сукупності обмежень, які формують інституції, що стримує трансформаційні зміни певних економічних укладів і порядків;

2) функцію зменшення невизначеності – здійснюється шляхом установлення стійких ієрархічних статусів і структури взаємовідносин;

3) регулюючу функцію – інституції зумовлюють ту чи іншу поведінку суб'єктів шляхом формування сприятливих чи несприятливих умов для неї;

4) системоутворюючу функцію – інституції виступають критерієм формування певних секторальних формацій [2].

Рис. 1. Інституційний механізм реалізації збалансованого розвитку в АПК України та його складові [1]

Система інститутів формувалася не одночасно. В цілому в економічній системі та в суспільно-політичному устрої країни вона розвивалася та змінювалася протягом багатьох років. Крім того, на території нашої держави існували довгий час декілька державно-інституційних систем і в аграрних відносинах домінували різні підходи до організації виробництва. Сучасні трансформації в аграрній сфері України є результатом багаторічної інституціональної трансформації, у якій В.І. Копитко та О.В. Копитко виокремлюють такі етапи:

1. Формування ринкового інституціонального середовища в аграрному секторі економіки (1990-1999 рр.);

2. Становлення нових форм інституціонального середовища в аграрному секторі економіки (2000-2007 рр.).

3. Створення умов довгострокового розвитку інституціонального середовища в аграрному секторі економіки (2008-2015 рр.).

4. Інтеграція інституціонального середовища в аграрному секторі економіки у міжнародний простір, зокрема європейський (починаючи з 2016 р.) [3, С. 114-122].

Окремі автори виокремлюють дуалізм впливу системи інститутів на формування механізму діяльності підприємств АПК. Інститути, що є наслідками тієї чи іншої системи управління не трансформуються одночасно та не замінюються іншими шляхами. Довгий час в аграрному виробництві лишаються та мають вплив на управління як старі інститути, що панували до проведення будь яких реформаторських дій, так і нові інститути, які формуються в процесі проведення реформ. До таких реформ ми можемо віднести вступ України до СОТ, підписання Угоди про асоціацію з ЄС, появу системи нових законодавчих актів України, які трансформували систему відносин власності та ін. Дуалістична природа інститутів за думкою вітчизняних науковців Лопатинського Ю.М. та Кифяка В.І. проявляється у такому:

- інституції є мотивуючими та/або гальмуючими факторами аграрних відносин, які спрямовують поведінку суб'єктів ринкової сфери у певне русло: впливають на інвестиційний клімат сектора, розвиток і впровадження організаційних і технологічних новацій, формують рівень довіри суб'єктів, як один до одного, так і до зовнішніх контрагентів;

- інституції, з одного боку, ініціюють конфлікт інтересів суб'єктів аграрного сектора, а з іншого – є результатом вирішення суперечок. Причому і в першому, і в другому випадку вони виступають імпульсами розвитку аграрних суб'єктів господарювання й аграрних відносин;

- унаслідок своєї консервативної природи інституції виступають захисними елементами від швидкозмінних умов ринку;

- інституції сприяють суспільному розподілу ресурсів між учасниками аграрних відносин [2].

За науковими підходами Т.Ю. Прутської (табл. 1), класифікувати інституційні підходи до дослідження діяльності в аграрній сфері можна способом, що наданий у таблиці. Цікавими можна визнати підходи авторки, яка відносить до формальних інститутів в сфері АПК інститути державної влади, інститут приватної власності, інститут контрактації, нормативно-правові акти, міжнародні угоди, норми та стандарти. Особливо на нашу думку в сучасній ситуації важливими є стандарти які забезпечують збалансований розвиток, підвищують привабливість сільських територій для проживання, а продукцію сільськогосподарських підприємств роблять якісною та конкурентоспроможною на світових ринках. Науковим здобутком автора є виокремлення впливу неформальних інститутів на діяльність підприємств сфери АПК. До таких інститутів автор відносить культуру, релігію, ментальність та залежність від траєкторії попереднього розвитку. Безумовно всі ці інститути впливають на збалансований розвиток підприємств сільського господарства.

Таблиця 1

Інституційні підходи до дослідження інституційної сфери АПК [4, С. 95-100]

Підприємництво є різновидом людської поведінки, що регулюється певними формальними і неформальними інститутами				
Підприємництво в аграрній сфері				
виробниче	комерційне	посередницьке	фінансове	Страхове
Регулюється інститутами				
Формальними інститутами	Механізми примусу передбачають правову відповідальність	Неформальними інститутами	Механізми примусу не передбачають правової відповідальності. Діють у межах груп	
Інститут державної влади	Організаційно-правове та антимонopolне регулювання, фіскальний механізм, механізм кредитування та бюджетування, механізм ціноутворення, механізм приватно-державного партнерства	Культура	Остракізм, суспільний осуд, порушення моральних принципів, етичних норм та інші соціальні обмеження	
Інститут приватної власності		Релігія		
Інститут контракти		Ментальність		
Нормативно-правові акти, міжнародні угоди, норми, стандарти		Залежність від траєкторії попереднього розвитку		

Важливий вплив на збалансований розвиток підприємств АПК мають саме нові інститути, які сформувалися у відповідності до останніх подій в країні, які зумовили новий курс України до світової та європейської інтеграції та імплементації кращих взірців іноземного законодавства, підходів до управління, методів матеріального заохочення аграрних підприємців до практики діяльності вітчизняних сільськогосподарських виробників. Сучасний стан інституційної системи управління підприємствами АПК сформувався на основі світового інституційного впливу на соціо економічну та політичну систему України. За думкою О.В. Анисенко основними елементами світового інституційного впливу на діяльність підприємств агропромислового комплексу є:

– налагодження зв'язків між Україною та іншими членами СОТ, з одного боку, але гальмування цього процесу ліберально не розвиненими політичними інституціями – з іншого;

– становлення інституції фінансово-кредитної сфери виконується з участю міжнародних організацій і під впливом інституційних наслідків світової фінансової кризи;

– внаслідок нерівномірності розподілу капітальних вкладень поміж вітчизняними суб'єктами аграрного господарювання та іноземними товаровиробниками ускладнюється розвиток інституції конкуренції в Україні;

– ідеологічні інституції розвиваються в напрямі ліберального мислення, переосмислення ролі держави самими підприємцями, які почали прагнути чесних ринкових умов функціонування, а не отримання допомоги від неї [5, С. 27-32].

На теперішній час матеріальне становище сільських територій у порівнянні з містами є набагато скрутнішим. Результати науково-технічного прогресу та новації в економічному та соціальному житті впроваджуються не так швидко як в інших галузях народного господарства. Існує і певне відставання та певні недоліки в рівні розвитку інституційної сфери управління діяльністю сільськогосподарських товаровиробників. Недостатній рівень збалансованого розвитку на підприємствах АПК та фрагментарність розвитку системи управління аграрною сферою, соціальними процесами та негативні явища, що мають місце в розвитку територій пояснюються В.М. Анікеєнко

наступними причинами інституційного характеру:

– об'єкти соціальної інфраструктури в сільській місцевості були передані на баланси місцевих рад і втратили галузеву приналежність;

– державні програми розвитку села розробляються і реалізуються різними міністерствами без належної координації їх діяльності і контролю за використанням бюджетних коштів;

– розвиток вертикальної інтеграції та створення великих корпоративних агропромислових об'єднань, зареєстрованих, як правило у промислових центрах, позбавляє місцеві органи влади та місцеві громади важелів впливу на них;

– в умовах мораторію на відчуження земельних ділянок, почала розвиватися така форма використання землі, як оренда. Використання оренди не стимулює підтримання родючості землі та облаштування територій [6, С. 1-8].

Такі ж проблеми визначає провідний фахівець ННЦ «Інститут аграрної економіки» В.В. Россоха. Науковець акцентує увагу на проблемах економічного характеру, без прив'язки до соціальних проблем та проблем в екологічній сфері. Він виокремлює проблеми функціонування аграрної сфери, що обумовлені інституційними факторами:

– митно-тарифна та фіскальна політика інституцій, спричиняє штучне скорочення конкурентного потенціалу;

– дисбаланс у структурі ціни готової продукції сільського господарства через низьку частку виробників;

– недосконалість фінансово-кредитного механізму інституцій, що спричинила скорочення масштабів виробництва та деградацію матеріально-технічної компоненти;

– низький рівень розвитку й суперечливості у функціонуванні інфраструктури інституцій ринку агропродовольчої продукції [7, С. 73-82].

Серед загальних причин недостатнього інституційного забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій фахівці Інституту стратегічних досліджень визначають найбільш важливі. Їх оцінка є

комплексною і відображає дійсно можливості впливу інституцій на збалансований розвиток підприємств АПК та розвиток сільських територій. Серед чинників, що вони визначають є чинники психологічного напряду, які на їх думку створюють депресивний образ сільських територій та праці в агропромислових підприємствах. Такий підхід не зустрічається часто у науковців, але він реально відображає ставлення частки громадян країни до роботи в агропромислових підприємствах та проживання у сільській місцевості. Автори визначають наступні причини недостатнього інституційного забезпечення розвитку сільських територій:

1. Неповнота та непослідовність законодавчої бази у сфері регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій.

2. Недостатня інституційна спроможність та низька ефективність програмних документів соціально-економічного розвитку сільських територій.

3. Нерозвиненість і занедбаність об'єктів соціально-економічної інфраструктури сільських територій.

4. Ресурсно-функціональна обмеженість органів місцевого самоврядування та низька інституційна спроможність територіальних громад на сільських територіях.

5. Деструктивний вплив інституційно-психологічних чинників на соціально-економічний розвиток сільських територій. Депресивний характер розвитку сільських територій, відсутність робочих місць і монофункціональність сільської економіки зумовлює міграцію сільських жителів до міських поселень у пошуках роботи та деградації людського капіталу в сільській місцевості.

6. Відсутність ефективно діючих інституцій становлення та розвитку інтеграційних відносин між суб'єктами підприємницької діяльності [8].

Діяльність підприємств сільського господарства пов'язана із застосуванням широкого арсеналу управлінських заходів. Таки заходи повинні проводитись і на рівні державного управління і на рівні органів управління в регіонах і в місцевих громадах та ОТГ. Крім того, функціонально діяльність підприємств АПК пов'язана із внутрішніми і з

зовнішніми ринками. Підприємства АПК працюють в аграрній сфері, переробній галузі, на фінансових ринках, на біржах, в сфері експортно-імпорتنих операцій. Саме тому система інститутів, що регулює таку комплексну діяльність повинна відображати всю різноманітність виробничих, економічних та соціальних процесів, які формуються навколо діяльності підприємств АПК. В аграрному комплексі існують свої специфічні інструменти інституційного механізму, який сприятиме розвитку аграрного сектора. Такими інструментами мають бути за думкою Лопатинського Ю. М., та Кифяка В. І. наступні:

- 1) регулювання розвитку аграрного сектора всіма рівнями влади;
- 2) ринкове (кон'юнктурне) регулювання;
- 3) інфраструктурне забезпечення;
- 4) саморозвиток і саморегулювання суб'єктами аграрного сектора з урахуванням природно-ресурсного потенціалу території;
- 5) вплив на аграрні суб'єкти громадських організацій [2].

Модернізація системи інститутів регулювання збалансованої діяльності аграрних підприємств повинна призвести до цілої низки позитивних моментів в економіці сільського господарства. Однак існують нагальні заходи, які необхідно провести в першу чергу. Фахівці Інституту Стратегічних досліджень пропонують своє бачення першочергових заходів щодо вдосконалення діяльності підприємств АПК та розвитку сільськогосподарського виробництва. Від інших підходів, підходи цих авторів вирізняє формування аграрно-індустріальних кластерів як окремих ефективних інститутів. Аграрно-індустріальні кластери з одного боку є ефективними виробничими підрозділами сфери АПК, а з іншого боку – новими інститутами цієї сфери, які встановлюють свої правила, підходи до управління. За думкою фахівців Інституту стратегічних досліджень, з огляду на визначені проблеми, стратегічними пріоритетами державної політики покращення інституційного забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій України мають стати:

1. Удосконалення інституційно-правового забезпечення розвитку сільських територій, наближення його до вимог і стандартів країн ЄС,

підвищення ефективності реалізації положень програмних документів стимулювання їх соціально-економічного розвитку.

2. Розробка механізмів модернізації інфраструктурного забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій, покращення їх дорожньо-транспортної доступності та розбудова інформаційно-комунікаційного сполучення.

3. Підвищення ресурсно-функціональної спроможності органів місцевого самоврядування та створення сприятливого середовища для розвитку інституту територіальних громад на сільських територіях.

4. Формування позитивного інституційно-психологічного базису соціально-економічного розвитку сільських територій, підвищення привабливості та популяризація проживання в сільській місцевості.

5. Покращення бізнес-середовища формування та розвитку інтегрованих підприємницьких структур, створення міжрегіональних аграрно-індустріальних кластерів та реалізації соціально-економічних проектів на сільських територіях [8].

Важливий вплив на активізацію розвитку збалансованої діяльності підприємств АПК мають за думкою Лопатинського Ю. М., Кифяка В. І. мають неформальні інститути. Ці автори, на відміну від інших, надають їм пріоритетне значення. Основними формами активізації розвитку аграрного сектора за рахунок підвищення ефективності інституційного механізму за думкою цих авторів є:

- формальне закріплення інституцій – визначення статусу, повноважень та функцій економічних акторів, меж їхньої дозволеної дії у часі та просторі, забезпечення виконання зобов'язань при їх взаємодії;

- культура підприємницької діяльності – система неформальних інституцій, які формують якість взаємовідносин у аграрному секторі та рівень суспільної відповідальності;

- зміна способів мислення за допомогою інформаційних потоків [2].

Практично з аналогічних позицій, але з деякими відмінностями пропонує заходи щодо удосконалення державних інституцій для підвищення ефективності управління

господарською діяльністю аграрних підприємств професор ННЦ «Інститут аграрної економіки В.В. Россоха. В його трактуванні цих процесів особливо місце займає інструментарій економічних методів управління. До таких заходів науковець відносить:

– використання дієвих економічних механізмів конвергенції ринку і державного регулювання для усунення недоліків ринку й недовіри між державою та товаровиробниками при виконанні відповідних домовленостей.;

– забезпечення еквівалентності цін і встановлення підтримки сільськогосподарських виробників на засадах нормативної рентабельності по кожному виду продукції;

– проведення вибіркового оперативного моніторингу, витрат виробництва в підприємствах різних форм господарювання для одержання інформації щодо діяльності суб'єктів ринку;

– систематичне дослідження структури роздрібних цін за рівнями продовольства і

визначення частки кожного з учасників продовольчого ланцюга;

– об'єктивне визначення норми рентабельності з урахуванням особливостей технологічного процесу та рівня відновлюваної собівартості для усунення оманливого завищення прибутковості сільського сподарського виробництва;

– діагностика рівня економічної доступності продовольства, частки витрат сімейного бюджету населення. Платоспроможності населення країни [7, С. 73-82].

Т.Ю. Прутська провела систематизацію загальних критеріїв результативності інституційного забезпечення розвитку підприємництва в аграрній сфері (табл. 2).

Слід визначити достатньо повне відображення збалансованого розвитку підприємств АПК цією авторкою, яка класифікувала інституційні умови, що створюються для підприємств АПК як новаторські, організаційні, господарські, соціальні та особистісні.

Таблиця 2

Загальні критерії результативності інституційного забезпечення розвитку підприємництва в аграрній сфері [4, С. 95-100]

Створення умов для реалізації найважливіших функцій підприємництва				
новаторська	організаційна	господарська	соціальна	особистісна
Збільшення частки інноваційної продукції, випущеної підприємствами АПК, розбудова інформаційно-консультативної інфраструктури, побудова служби дорадництва	Зростання кількості: суб'єктів підприємницької діяльності, обслуговуючих кооперативів, заготівельних організацій, баз для зберігання продукції, елеваторів, компаній з надання логістичних послуг, банківських установ, кредитних спілок, страхових компаній	Збільшення кількості виробництва та наданих послуг, підвищення ефективності підприємницької діяльності, зменшення трансакційних витрат, збільшення кількості товарних бірж, оптових та роздрібних ринків, агроторгових домів, збутових кооперативів, виставок, ярмарок, аукціонів	Зростання показників: кількість шкіл, дитячих садків, лікарень, доріг, закладів культури, доступ до мережі Інтернет, сучасного зв'язку	Збільшення доходів від підприємницької діяльності мешканців сільських територій, підвищення привабливості способу життя на сільських територіях, можливість самореалізації та всебічного розвитку

Важливим інституційним заходом в сфері регулювання діяльності агровиробників була прийнята нещодавно Концепція розвитку сільських територій [9]. На думку відомих науковців-аграріїв з м. Дніпро документ потребує наступних окремих уточнень:

- підтримка застосування природних ландшафтних технологій, що сприяють збереженню і захисту ландшафту, біорізноманіттю, ареалів поширення біологічних видів і продуктивності сільських угідь;

- зміцнення інституціональної бази сталого розвитку аграрної сфери, а саме створенням Агентства сталого розвитку аграрної сфери. Очікуваним результатом стануть координація та інтеграція концепції сталого розвитку в аграрну політику України;

- створення аграрного інноваційно орієнтованого освітнього простору;

- підвищення рівня інтеграції аграрної освіти і науки з аграрним бізнесом, сільськими територіями та громадами [10, С. 207-214].

На теперішній час в країні діє «Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки». Реалізація цієї Стратегії, що є головним напрямом досягнення збалансованого розвитку підприємств АПК відбувається за підтримки Європейського союзу. Основними напрямками стратегії сталого розвитку в сільському господарстві визначено бізнес-клімат, протидію корупції і стабільність правової системи, земельна реформа, інституційна реформа, продовольча безпека, оподаткування, агропродовольчі ланцюги доданої вартості, сільський розвиток, міжнародні ринки та торгівельна політика, освіта, наука та дорадчі послуги, захист довкілля та управління природними ресурсами [11].

Інституційна реформа сектора АПК в цій Стратегії є однією з ключових в комплексному реформуванні сільського господарства, тому автори Єдиної стратегії окремо визначили основні інституційні напрями реформування АПК:

- гармонізація інституціональних рамок сільського господарства та розвитку сільських територій з ЄС та міжнародними вимогами;

- чітке визначення сфери компетенції

- установ Мінагрополітики та їх зв'язків з іншими відповідними державними установами на підтримку сільського господарства та розвитку сільських територій;

- побудова політики ефективного розвитку сільського господарства та сільських територій, стратегічного управління, програмування і впровадження структури, систем і процедур, що існують в рамках установ Мінагрополітики;

- заснування основних професійних, кваліфікованих, підготовлених кадрів з відповідними можливостями, навичками, досвідом і ресурсами для впровадження нових завдань та виконання обов'язків;

- створення ефективного зв'язку на рівні області та району для сприяння реалізації політичних заходів на підтримку розвитку сільського господарства та сільських територій і цільових зацікавлених сторін;

- створення ефективною системи управління та моніторингу, а також набору заходів, що забезпечуватимуть стратегічне управління, використання та продаж активів сільськогосподарського майна державної власності відповідно до стратегічних пріоритетів, потреб і вимог розвитку сільського господарства та сільських територій [59].

Таким чином, ми можемо побачити, що на державному рівні приділяється головна увага таким елементам інституційного забезпечення збалансованої діяльності підприємств АПК як імплементація норм ЄС, регламентація та координація діяльності державних установ управління АПК, співпадання інтересів центральних органів влади з інтересами товаровиробників сільськогосподарської продукції та місцевих громад, підготовка кваліфікованих кадрів, які поєднують теоретичні знання та практичні навички, координація зусиль різних гілок влади в регіонах, створення умов для ефективного управління власністю.

Якщо визначити головні підсумки аналізу дієвості системи інституційного забезпечення збалансованої діяльності підприємств АПК та можливі напрями трансформації цієї системи, то необхідно відзначити наступне:

- Збалансований розвиток в сільському господарстві дозволяє вирішувати проблеми, що пов'язані з продовольчою та харчовою безпекою,

підвищенням якості продуктів харчування, раціональним використанням земельних ресурсів, водних ресурсів та збереженням біорізноманіття на землях, що відновлюються після сільськогосподарського використання. Збалансований розвиток в сільському господарстві дозволяє зробити сільські території більш привабливими для проживання населення за рахунок реалізації економічної та соціальних складових, таким чином зменшивши навантаження на процес урбанізації та розростання великих мегаполісів.

Система інститутів формувалася не одночасно. В цілому в економічній системі та в суспільно-політичному устрої країни вона розвивалася та змінювалася протягом багатьох років. Крім того, на території нашої держави існували довгий час декілька державно-інституційних систем і в аграрних відносинах домінували різні підходи до організації виробництва. Сучасні трансформації в аграрній сфері України є результатом багаторічної інституціональної трансформації,

Висновки. Окремі автори виокремлюють дуалізм впливу системи інститутів на формування механізму діяльності підприємств сільського господарства. Інститути, що є наслідками тієї чи іншої системи управління не трансформуються одночасно та не замінюються іншими довгий в аграрному виробництві лишаються та мають вплив на управління як старі інститути, що панували до проведення будь яких реформаторських дій, так і нові інститути, які формуються в процесі проведення реформ. До таких реформ ми можемо віднести вступ України до СОТ, підписання Угоди про асоціацію

з ЄС, появу системи нових законодавчих актів України, які трансформували систему відносин власності та ін.

Важливий вплив на збалансований розвиток підприємств АПК мають саме нові інститути, які сформувалися у відповідності до останніх подій в країні, що зумовили новий курс України до світової та європейської інтеграції та імплементації кращих взірців іноземного законодавства, підходів до управління, методів матеріального заохочення аграрних підприємств в практику діяльності вітчизняних сільськогосподарських виробників. Сучасний стан інституційної системи управління підприємствами АПК сформувався на основі світового інституційного впливу на соціоекономічну та політичну систему України.

Модернізація системи інститутів регулювання збалансованої діяльності аграрних підприємств повинна призвести до цілої низки позитивних моментів в економіці сільського господарства. Однак існують нагальні заходи, які необхідно провести в першу чергу. Фахівці Інституту Стратегічних досліджень пропонують своє бачення першочергових заходів щодо вдосконалення діяльності підприємств АПК та розвитку сільськогосподарського виробництва. Від інших підходів, підходи цих авторів вирізняє формування аграрно-індустріальних кластерів як окремих ефективних інститутів. Аграрно-індустріальні кластери з одного боку є ефективними виробничими підрозділами сфери АПК, а з іншого боку – новими інститутами цієї сфери, які встановлюють свої правила, підходи до управління.

Список використаних джерел

1. Гладченко А. Ю. Інституційне забезпечення діяльності корпорацій в процесі формування глобальної рівноваги. Рівне : Волин. обереги, 2018. 244 с.
2. Лопатинський Ю. М., Кифяк В. І. Розвиток аграрного сектора національної економіки на інституційних засадах : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. 248 с.
3. Копитко В. І., Копитко О. В. Інституційні перетворення як важливий чинник в аграрному секторі АПК регіону. *Вісник ХНАУ ім.*
4. Прутська Т. Ю. Інституційне забезпечення розвитку підприємництва в аграрній сфері. *Економіка АПК*. 2015. № 2. С. 95–100.
5. Анисенко О. В., Вакар К. В. Розвиток аграрного сектора економіки України в умовах інституційних змін. *Агросвіт*. 2018. № 9. С. 27–32.
6. Анікеєнко В. М. Інституційні засади державного регулювання аграрного ринку на регіональному ринку. *Теорія і практика державного управління*. 2010. Вип. № 2(29). С. 1–8.

7. Россоха В. В., Шарапа О. М. Інституційне забезпечення управління господарською діяльністю аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2016. № 10. С. 73–82.
8. Напрями покращення інституційного забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій західних регіонів України. Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1860/>. (дата звернення: 15.05.2019).
9. Концепція розвитку сільських територій. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>. (дата звернення: 15.05.2019).
10. Катан Л. І., Васильєва Н. К., Вініченко І. І. Інституційне забезпечення фінансування сталого розвитку аграрної сфери України. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Менеджмент інновацій*. 2016. Том 24. Вип. 7. С. 207–214.
11. Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки. URL: [http://minagro.gov.ua/node/16025#building\\$](http://minagro.gov.ua/node/16025#building$) (дата звернення: 15.05.2019).
12. Сазонець І. Л., Лещенко М. М. Державно-інституційне регулювання концентрації капіталу міжнародних та національних корпорацій. Рівне : Волин. обереги, 2017. 164 с.
4. Prutska T. Yu. Instytutsiine zabezpechennia rozvytku pidpriemnytstva v aharnii sferi. *Ekonomika APK*. 2015. № 2. S. 95–100.
5. Anysenko O. V., Vakar K. V. Rozvytok aharnoho sektora ekonomiky Ukrainy v umovakh instytutsiinykh zmin. *Ahrosvit*. 2018. № 9. S. 27–32.
6. Anikeienko V. M. Instytutsiini zasady derzhavnoho rehuliuвання aharnoho rynku na rehionalnomu rynku. *Teoriia i praktyka derzhavnoho upravlinnia*. 2010. Vyp. № 2(29). S. 1–8.
7. Rossokha V. V., Sharapa O. M. Instytutsiine zabezpechennia upravlinnia hospodarskoii diialnistiu ahrarykh pidpriemstv. *Ekonomika APK*. 2016. № 10. S. 73–82.
8. Napriamy pokrashchennia instytutsiinoho zabezpechennia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku silskykh terytorii zakhidnykh rehioniv Ukrainy. Analitychna zapyska. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1860/>. (дата звернення: 15.05.2019).
9. Kontseptsiia rozvytku silskykh terytorii. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>. (дата звернення: 15.05.2019).
10. Katan L. I., Vasylieva N. K., Vinichenko I. I. Instytutsiine zabezpechennia finansuvannia staloho rozvytku aharnoi sfery Ukrainy. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Serii: Menedzhment innovatsii*. 2016. Tom 24. Vyp. 7. S. 207–214.
11. Yedyna kompleksna stratehiia rozvytku silskoho hospodarstva ta silskykh terytorii na 2015-2020 roky. URL: [http://minagro.gov.ua/node/16025#building\\$](http://minagro.gov.ua/node/16025#building$) (дата звернення: 15.05.2019).
12. Sazonets I. L., Leshchenko M. M. Derzhavno-instytutsiine rehuliuвання kontsentratsii kapitalu mizhnarodnykh ta natsionalnykh korporatsii. Rivne : Volyn. oberehy, 2017. 164 s.

References

1. Hladchenko A. Yu. Instytutsiine zabezpechennia diialnosti korporatsii v protsesi formuvannia hlobalnoi rivnovahy. Rivne : Volyn. oberehy, 2018. 244 s.
2. Lopatynskiy Yu. M., Kyfiak V. I. Rozvytok aharnoho sektora natsionalnoi ekonomiky na instytutsiinykh zasadakh : monohrafiia. Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t, 2014. 248 s.
3. Kopytko V. I., Kopytko O. V. Instytutsiini peretvorennya yak vazhlyvyi chynnyk v aharnomu sektori APK rehionu. *Visnyk KhNAU im. V.V. Dokuchaieva. Serii: Ekonomichni nauky*. 2018. № 1. С. 114–122.

Рецензент: д.е.н., професор М. В. Мальчик